

Rapport om förstudien inför utställningen Kan själv!

en kulturhistorisk upplevelse
för de allra minsta

Ida Lagnander

Kan själv! ska bli en utställning som bygger på de kulturhistoriska samlingarna i Kulturlagret i Vänersborg. Den kommer att vara formgiven och byggd så att den passar barn i åldrarna 0-3 år. När de besöker utställningen ska de få en upplevelse av färger, former och material som de kanske inte möter så ofta. Utställningen ska vara en ny och spännande miljö som barnen kan undersöka och utforska på sina villkor.

Varför vill vi göra en kulturhistorisk utställning för små barn?

Framför allt är det ett sätt att synliggöra de minsta barnen och deras rätt till kultur.

I barnkonventionens 31 artikel står det att:

”barnet har också rätt att *till fullo delta i det kulturella och konstnärliga livet* och *ska erbjudas lämpliga och lika möjligheter* för kulturell och konstnärlig verksamhet”

Det betyder att vi *ska* erbjuda också de riktigt små barnen kulturella upplevelser, som är gjorda just för dem.

Vår förhoppning är också att andra ska se att det är möjligt att arbeta museipedagogiskt med så här små barn.

Vad är syftet med förstudien?

I alla våra uppdrag, både de statliga och de regionala, talas det om hur viktigt det är att vi har ett medborgarperspektiv och att våra brukare är delaktiga i det vi gör. Barnkonventionen är också väldigt tydlig med att barn har rätt att få uttrycka sig, vara delaktiga och producera kultur, oavsett ålder! Och i Barnombudsmannens rapport ”Klara, färdiga, gå!”, understryks det att detta gäller även de barn som ännu inte kan uttrycka sig i tal.

Genom förstudien kan barnen, experterna, ge sina synpunkter på hur en utställning för dem ska formges och byggas. Vi får en förståelse för och kunskaper kring vad 0-3 åringar tycker om,

hur deras lek går till och hur de rör sig i rummet.

I förstudien har vi låtit barn möta för dem okända föremål, kopior av föremål från samlingarna. Vi är nyfikna på hur barnen förhåller sig till dessa föremål. Hur använder de dem och vad intresserar dem? Detta är frågor som vi genom förstudien hoppas få svar på. Förstudien kommer sedan att användas som ett underlag för arbetet med formgivningen av utställningen.

Vad vet vi om 0 – 3 åringar?

Det har skett en del forskning kring de minsta barnen under de senaste åren. Det som är karakteristiskt för barn mellan 0-3 år har ringats in och man talar idag om en ”toddlarkultur” som är gemensam för alla barn oavsett kön och etnicitet.

Toddlare (efter engelskans ”toddle” som betyder den som tultar och går) använder hela sin kropp för att lära sig om och utforska sin omgivning. De skaffar sig erfarenheter och upptäcker sammanhang och skillnader genom att använda alla sina sinnen. I det som vi vuxna kallar lek, lär de sig hur de ska förhålla sig till sin omvärld. Leken är utforskande och undersökande och kan jämföras med forskning.

Men för en utomstående betraktare kan den upplevas som kaotisk och helt utan mål och riktning. Det är förklarligt eftersom små barn är ”här och nu”, de planerar inte sin lek utan stimuleras av föremål som kommer i deras väg, ljud de hör, de andra barnens lek och saker de känner. På det viset är de nästan ständigt i rörelse, går från det ena till det andra, på jakt efter kunskap om hur denna värld fungerar.

Förutom det här undersökande förhållningssättet finns det några saker som är karakteristiska för toddlare.

Det här gör gärna en toddlare:

- sätter saker över huvudet
- faller omkull
- springer fram och tillbaka
- härmar andra
- kryper in i och under
- öppnar och stänger
- klättrar upp på
- trampar på saker
- ropar och skrattar
- håller ut och plockar i

Det här tycker toddlare om:

- överraskningar och variationer
- det sluttande planet (rutsckana)
- hängande tyg
- tittut lekar
- föränderliga saker
- stora lekelement

Vilka barn har varit med?

Vi valde att ta kontakt med Kulturförskolan i Vänersborg och det visade sig vara ett bra val. Deras två yngregupper har en ålderssammansättning bland barnen som passade förstudien väldigt bra. På avdelningen Trumman är de flesta barn 2 år eller mindre och på avdelningen MiniHopp är de flesta barn runt 3 år. Detta gör att vi tydligt kan se skillnader mellan de yngre och de äldre barnen.

Den mesta tiden lades inne på Trumman med de yngsta barnen. Där är det 14 barn, 9 pojkar och 3 flickor. På MiniHopp finns det 13 barn fördelat på 7 flickor och 6 pojkar. I båda grupperna finns det barn från familjer med olika kulturella bakgrunder.

Vilka metoder har vi använt i förstudien?

För att få ta del av så här små barns synpunkter krävs det helt andra metoder än frågor och diskussioner.

De små barnen kommunicerar till oss genom det de gör. Det gäller att läsa av deras kroppsuttryck, blickar och minspel. Man måste försöka tolka deras upplevelser och förstå värdet och meningen i dem.

Vi har använt oss av några olika sätt att observera och dokumentera barnens ”synpunkter”. Ett sätt har varit en traditionell löpande observation där ett barn följts under ett par minuter. Det ger en bra förståelse för hur ett barns lek flödar och hur ett barn rör sig i rummet. (se bilaga 1) Till de löpande observationerna finns en fotodokumentation. Fotona förtydligar vissa händelser som beskrivs. (se bilaga 2)

Genom att videofilma kan en löpande observation göras i lugn och ro och möjligheterna att se mer av barnens kroppsuttryck och minspel ökar. (se bilaga 3)

Observationerna har enbart skett på Kulturförskolan. Barnen har fått vara i sin kända miljö. Däremot har observationerna gjorts både inne och ute och både med och utan de kulturhistoriska föremålen.

Den som observerat barnen har hållit sig så mycket i bakgrunden som möjligt. Barnen har fått leka väldigt ostört, personalen har funnits i närheten men bara som stöd när barnen behövt det. Detta har varit oerhört viktigt för att vi ska kunna säga att detta verkligen är barnens synpunkter.

Besöken på Kulturförskolan har gjorts under en sammanhängande period, på Trumman med de minsta barnen två gånger i veckan under 5 veckor och på MiniHopp med de äldre en gång i veckan under tre veckor.

Föräldrarna till alla barn har informerats om vad deras barn ska vara med om och de är införstådda med att all dokumentation är ett arbetsmaterial inför en utställning.

Vilka föremål har vi valt att jobba med?

Det bästa hade ju varit att barnen hade fått välja ut föremål som intresserade dem men det är en omöjlighet. Därför gjorde vi själva det första urvalet ur Kulturlagrets samlingar. Urvalet gjordes efter de kunskaper som finns kring små barns lek. För att barnen sedan skulle kunna använda föremålen tillverkades kopior av slöjdare som rekommenderats av Hemslöjd Västra Götalands konsulenter.

En raklåda eller pennskrin, kallas för asken och gjordes av Lisa Malm.

Två mjölmått, det lilla går att ställa i det stora. Kallas för mjölmåttet och ett liknande köptes in på loppis.

Linhuvud med två lösa kulor, kallas linhuvudet och gjordes av Lisa Malm.

Mangelbräda med skuren dekor. Kallas mangelbrädan och gjordes av Lisa Malm.

Smörform med skuren dekor, kallas fisken och är gjord av Lisa Malm.

Ryska serviettringar, kallas ringar och gjordes av Lisa Malm.

Förvaringsskrin, kallas skrin och gjordes av Henrik Rundin.

Pall, kallas pall och gjordes av Göran Olsson.

Rysk skål, kallas skål och en liknande köptes in från antikaffär.

Langetterade och sydda bollar, kallas boll och gjordes av en slöjdgrupp i Uddevalla.

Bindmössa och täckstickat täcke, kallas broderi och gjordes av Teresa Kennborn och monterades på ett liknande täcke inköpt på loppis.

Två olika sorters stickade vantar, kallas vantar och gjordes av Kerstin Abrahamsson.

Väska i skinn, kallas väskan och gjordes av Karin Mattsson.

Gravkors i smide, kallas löven och gjordes av Jan Erik Svensson.

Keramiskärvor, golvtegel och tegelsten med fotavtryck från Lödöse, kallas keramikplattor och gjordes av Sanna Nilsson.

Vad tyckte barnen?

Det finns några saker som verkar vara särskilt viktiga för barnen för att deras lek ska fungera på ett bra sätt.

- Återkopplingen till de vuxna.
Barnen söker hela tiden bekräftelse från de vuxna. Med blickar eller ljud vill de veta om det är okej att göra som de gör, kolla att de vuxna ser vad de gör, visa för de vuxna vad de kan, dela glädjen med en vuxen när något är roligt.
- Barnen vill inte att de vuxna ska lägga sig i.
Kommer vuxna med frågor eller försöker få barnen intresserade av något så hämmar det ofta barnen. De kommer av sig i sin lek. Behöver de hjälp så ber de om den.
- Att göra likadant som andra barn.
Barnen får ofta impulser från varandra till att göra olika saker. De tycker om att titta på vad andra barn gör. Leksaker som andra barn leker med blir intressanta.
- Möjlighet att pausa.
Barnen tar ofta små pauser då de sitter eller står en stund nästan helt stilla. De tittar på andra eller på ingenting. Detta sköter de själva, när de behöver gör de ett uppehåll i leken, lyfter blicken och pausar.

För barnen är funktionen hos en sak det viktigaste. Det är som om de ställer sig frågan ”Hur kan den här användas?”, och så sätter de igång att ta reda på det. När de fick möta de här nya föremålen så blev det väldigt tydligt. De bankade och slog, vände och vred, öppnade och stängde, stoppade i munnen, kände på, lyfte och släppte, ställde sig på och provade att använda sakerna på olika vis.

Också i detta undersökande kan man se att vissa saker är viktigare än andra att ta reda på för barnen. Storlek, tyngd och om det går att skapa någon sorts ordning är tydligen intressant. Flera av våra föremål undersöktes på detta sätt. Att prova hur mycket som gick att lägga ner i skrinet och kunna stänga locket gjordes om och om igen. Mangelbrädan försökte lyftas även av de allra minsta. Vantarna sorterades efter färg och mönster.

I barnens lek har det varit vissa aktiviteter som återkommit ofta och det stämmer väl överens med det som anses vara karakteristiskt för toddlare. Det är saker som man ser att de riktigt njuter av att göra och de är helt klart betydelsefulla för barnen att utföra. Här kommer några exempel.

Flera av barnen har använt mangelbrädan för att ställa upp andra leksaker på rad. De har klättrat upp på pallen och provat sin balans. Skrinets lock har öppnats och stängts hundratals gånger. Nästan alla föremålen har fått sig en åktur nerför rutschkanan. Fisken har visat sig passa väldigt bra för att göra ljud med, mot golvet, ventilationstrumma, bord och dörrar. Saker har plockats i och ur skrinet. De hängande löven var bra att samlas flera kring.

Barnen har visat vad det är som är viktigt för dem och vad vi behöver tänka på för att kunna formge och bygga en utställning som de skulle ha ett utbyte av att besöka. De har också visat att de har tyckt om att möta de här nya föremålen. De flesta av föremålen har fungerat i deras ”toddlarkultur” och barnen har gett oss idéer kring hur de ska kunna användas i utställningen.

Sammanfattning och slutsatser

Den viktigaste slutsatsen är att barnen gör det som är bäst för dem. Det stämmer verkligen att de här små följer vissa givna mönster för att skaffa sig kunskap och erfarenhet. De handskas med nya okända föremål på ett sätt som gör att de lär sig sådant som de behöver lära sig. Men förutsättningarna måste vara de rätta och det är några saker som vi måste tänka på.

- De vuxna som följer med barnen ska ha en given plats i utställningen där barnen alltid kan hitta/se dem. Trygghet är viktigt.
- De vuxna som kommer tillsammans med barnen måste vara informerade om att detta är barnens upplevelse. De vuxna ska bara ha en stöttande roll.
- Barnen ska kunna se varandra. Det ska finnas flera exemplar av mindre föremål. Fasta föremål och större föremål måste ha yta kring sig så att flera barn kan samlas runt omkring.
- Det måste vara lugn och ro runt barnen vilket innebär att det ska finnas tillräckligt med yta och framför allt tid.

En sak som förstudien visat är att det finns en skillnad mellan de barn som är i åldern 0-2 år och de barn som närmar sig treårsåldern. Det har hänt något med de äldre barnen som gör att de inte längre har det där undersökande sättet att leka. När de äldre barnen närmar sig ett nytt föremål så är det med frågan ”Vad kan jag använda det här föremålet till?”. De vill gärna se vad det är och förstå vad de ska använda det till.

Den här skillnaden gör också att de äldre barnen kan styra över de mindre ibland. De avbryter deras lek, tar saker ifrån dem för att visa hur man egentligen ska göra.

Samtidigt så kan de mindre barnens lek, som saknar riktning och fokus, störa de äldre, som gärna vill leka länge med samma sak och mer koncentrerat. Detta måste vi ta stor hänsyn till i formgivningen men kanske också i diskussionen kring vilken åldersgrupp vi ska erbjuda utställningen till.

Till rapporten hör en omfattande bilaga med renskrivna observationer, foton, videoinspelningar och kommentarer till utställningens formgivare.

071106, Trumman, ”stora rummet”, Erik, 1,5 år – under kanske knappt 5 minuters tid

Flera av barnen har gjort ett tåg av stolar mellan dockvrån och bordet som de leker vid

Erik står på golvet och tittar på dem, slår sig på magen och gör ljud.

Går fram till stolarna

Tar upp en kanin som slängts av från tåget

Tar kaninen i famnen

Vänder sig om och drar ut hållare till extra skivor som sitter på bordets kortsida

Trycker in den igen

Slänger kaninen på golvet

Sätter sig på en av tågstolarna

Blir avknuffad

Blir ledsen – blir tröstad av en av personalen

Går till bordet igen och drar ut en av hållarna, trycker in den

Går en sväng ut på golvet

Spelar på läpparna

Krockar med ett av barnen

Stannar upp och tittar på när en av personalen sopar

Sätter sig ner på golvet

Reser sig upp

Får ögonkontakt med mig och skrattar, jag skrattar tillbaka

Står och tittar på stolsleken

Går fram till stolarna

Tar en björn från en av stolarna

Sätter tillbaka den

Ställer sig vid bordet och drar ut båda hållarna, trycker tillbaka – upprepar detta flera gånger

Ser att en av personalen tar fram en plocklåda till ett annat barn, går dit

Står och tittar när de plockar med klossarna, ytterligare ett barn kommer

Tar en kloss och stoppar i

Står och tittar

Går runt till andra sidan

De andra barnen går

Personalen är kvar med lådan

Tar klossar och försöker få ner dem i lådan

Har svårt och får lite hjälp av personalen

Går i väg med två klossar

Går fram till en personal och säger da, da och visar fram klossarna

Går iväg till rutschkanan och släpper ner klossarna för kanan

Står lite och gungar och sjunger

Playdoh tas fram till bordet

Går till bordet och får en bit

Provar försiktigt

Får en stol och personalen sätter honom i den

Han grejar med degen

Bilaga 2

071112, Trumman, Thomas, 1,7 år – försöker ta upp broderiet från täcket

Sune, 2,9 år, står på pallen – Hans, 1,5 år, går fram till pallen, han gör sig faktiskt färdig för att gå upp på pallen innan Sune gått ner, Hans tittar koncentrerat ner på pallen – Sune går ner och då lyfter Hans benet för att gå upp på pallen – han tappar balansen och tar emot sig med händerna mot pallen – han kliver upp på pallen med fötterna samtidigt som han stöder sig med händerna mot pallen – han reser sig när han kommit upp, ler lite och vänder sig mot mig – gungar med överkroppen som om han skulle hoppa – går lite framåt och får tårna över kanten – då tittar han ner och drar undan foten – känner med den andra foten på kanten – böjer sig ner och tar emot sig med händerna mot pallen – backar ner med fötterna ner på golvet – reser sig upp när han kommit ner – vaggar lite på stället och tittar på pallen – vänder sig om och går

Videoklipp:
Hans och pallen
Trumman 071127
kroppen, härma

Ali, 3,2 år, är vid bordet, han flyttar skivan så att den kommer framför honom – han sätter sig på en stol och rättar till skivan – han tittar ner på plattorna och blicken fastnar på gubbarna – han tittar en stund och så vänder han ansiktet och gör en min med munnen – tittar på dem igen och sträcker sakta fram sin vänstra hand och petar försiktigt på den ene gubbens mun med pekfingret – han öppnar munnen och tar snabbt bort handen och täcker munnen med den, han tittar fortfarande på gubbarna, slår några gånger med handen mot munnen, vänder bort ansiktet och får en bekymrad min i ansiktet och säger ”aj, aj, aj” och skakar på händerna som han håller upplyfta – tittar tillbaka på gubbarna och fortsätter att skaka händerna, rynka pannan och säger ”ao” – tittar ner på gubbarna och reser sig upp i stolen och lutar sig fram över gubbarna och kommer nära dem med ansiktet, fortsätter att luta sig fram och sätter sin näsa mot den ena gubbens näsa – vänder snabbt upp ansiktet mot Miko, 2,11 år, som står bredvid och ger honom ett leende, sätter sig ner, tittar på gubbarna och ler – så intresserar han sig för vad Miko gör istället – efter en stund slänger han en blick på gubbarna

Videoklipp:
Ali och lergubbarna
Trumman 071206
upplevelse, kroppen